

ЦИВІЛЬНЕ ТА СІМЕЙНЕ ПРАВО. ПРОБЛЕМИ ГОСПОДАРСЬКОГО ТА КОРПОРАТИВНОГО ПРАВА. ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ТА ГОСПОДАРСЬКОГО СУДОЧИНСТВА

Банасевич І.І.

ДОГОВІР ПОБУТОВОГО ПІДРЯДУ ЯК ВИД СПОЖИВЧОГО ДОГОВОРУ

УДК 347.454

Підрядні відносини загалом, та відносини із побутового підряду зокрема, слід віднести до доволі поширених на практиці. В рамках вказаних відносин фізичні особи задовольняють свої побутові потреби у відповідних результатах робіт. Зокрема, таким результатом виступає нова якість відремонтованої речі замовника - споживача, наприклад його автомобіля.

Реалізація вказаних побутових потреб забезпечується за допомогою сукупності правових норм, які регулюють відносини із побутового підряду. Для замовника важливо, щоб діюче законодавство надавало йому такі правові засоби, які б забезпечили належну якість і своєчасне одержання результату робіт, тобто задоволення основних інтересів споживача. В той же час, з позиції підрядника необхідне нормативне забезпечення його інтересу в одержанні прибутку від підприємницької діяльності, яка здійснюється у формі систематичного виконання робіт для задоволення побутових потреб замовника. Правове регулювання реалізації названих інтересів сторін договору побутового підряду є основним завданням законодавства у даній сфері. На жаль, це не завжди вдається, тому важливо напрацювати науково обґрунтовані рекомендації по вдосконаленню правового регулювання відносин у сфері побутового підряду.

Окремі аспекти договору побутового підряду розглядалися у монографіях «Теоретичні та практичні аспекти розгляду судами спорів, що виникають із договорів підряду» за загальною редакцією професора В. В. Луця [1] та «Особливості правового регулювання відносин за договорами підряду» А.Б. Гриняка [2]. Проте у наведених сучасних монографічних дослідженнях не аналізується договір побутового підряду із врахуванням особливостей правового статусу його сторін.

Слід зазначити, що правове регулювання відносин за договором побутового підряду спрямоване на захист прав споживачів. Таке правове регулювання не обмежує прав підрядника і не є проявом правового дисбалансу. Дане регулювання є засобом гарантування інтересів замовника шляхом усунення економічної нерівності споживача та підрядника-підприємця. Разом з тим, підтримуючи вказану спрямованість названого правового регулювання, потрібно підвищувати правову охорону також і підрядника, в першу чергу, з метою уникнення зловживання суб'єктивними правами з боку замовника.

Не дивлячись на значний обсяг правових норм про побутовий підряд, правове регулювання відповідних відносин потребує удосконалення. При чому, таке вдосконалення повинно носити постійний характер із врахуванням юридичної практики. На сьогоднішній день, наприклад, потрібно розвивати правове регулювання окремих різновидів побутового підряду, необхідно покращувати якість, в тому числі і ефективність, правових норм у сфері наслідків порушення суб'єктивних прав.

Слід зазначити, що у літературі небезпідставно висловлюється думка, що договір побутового підряду належить до споживчих договорів [3, с.8].

Споживчим договором є правочин, за яким продавець, виготівник, виконавець, що є підприємцем, реалізовує товар, роботи, послуги споживачеві – фізичній особі, яка придбаває, набуває, замовляє, використовує (має намір це зробити) товари, роботи, послуги для особистих культурно-побутових, сімейних, домашніх та інших особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з під-

приемницькою діяльністю або виконанням професійних обов'язків найманого працівника [4, с.5].

Необхідно визнати, що договори за участю фізичних осіб-споживачів займають особливе місце у великому масиві цивільно-правових норм договірної права. При вживанні поняття «споживчий договір» слід враховувати, що слово «споживчий» визначає його як тип цивільно-правового договору, вказуючи на особливий суб'єктний склад і юридичний зв'язок контрагента такого договору – з споживачем. Тобто дані договори виділяються законодавством в окремих типі договорів не стільки за юридичним чи економічним, скільки за суб'єктним критерієм, та обумовлені необхідністю захисту «слабкої» сторони, незважаючи на закріплення у цивільному законодавстві засад юридичної рівності суб'єктів цивільних правовідносин.

У зв'язку із тим, що договір побутового підряду визначається як споживчий у ЗУ «Про захист прав споживачів» (ст.10) та юридичній літературі, йому притаманні ознаки споживчого договору. До таких ознак М.М. Гудима відносить: специфічний суб'єктний склад; особливість предмету в частині призначення виключно для особистих, сімейних, домашніх та інших потреб, не пов'язаних зі здійсненням підприємницької діяльності; публічно-правовий характер; оплатний характер; особливий порядок укладення [5, с. 22-27].

Видовою ознакою, яка дозволяє виокремити договір побутового підряду у системі зобов'язань із виконання підрядних робіт, є його суб'єктний склад.

Підрядником за договором побутового підряду можуть бути тільки юридичні особи і фізичні особи – підприємці, а замовником – тільки фізичні особи. Як вірно зазначається в літературі, ця ознака є ключовою для кваліфікації відносин, що виникають за договором побутового підряду. Похідною від зазначеної ознаки є економічна нерівність учасників цього зобов'язання [6, с. 471].

Підрядники за договором побутового підряду повинні мати або ліцензію на виконання тих робіт, що в Законі України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» [7] (напри-

клад, на виготовлення виробів з дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння), або отримати патент згідно із Податковим кодексом України [8]. Види робіт, на які слід отримати патент, передбачено у Переліку платних побутових послуг, на провадження діяльності з надання яких придбавається торговий патент, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України №1258 від 29 грудня 2010 року [9].

Стосовно замовника за договором побутового підяду, то ним може бути фізична особа. Оскільки у дефініції ч.1 ст.865 ЦК України йдеться про фізичну особу, яка замовляє виконання роботи задля задоволення своїх побутових та інших особистих потреб, то ця фізична особа не хто інший як споживач. З огляду на те, що ч.3 ст. 865 ЦК України передбачає застосування до правовідносин, що виникають із договору побутового підяду, положень законодавства про захист прав споживачів, правовий статус замовника за даним договором буде визначатись і нормами глави 61 ЦК України, і Законом України «Про захист прав споживачів».

Уперше визначення поняття «споживач» було сформульовано у Хартії захисту прав споживачів, прийнятій XXV сесією Консультативної Асамблеї ЄС 1973 року. Даний документ передбачав, що споживач — це фізична або юридична особа, яка користується товарами й послугами з особистою метою [10, с. 211].

У чинному законодавстві термін «споживач» вживається досить часто, однак зміст, який вкладає в нього вітчизняний законодавець, різниться. Основним нормативним актом, який закріплює правовий статус споживача, є Закон України «Про захист прав споживачів». Під поняттям «споживач» розуміється фізична особа, яка придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника. Із цього визначення випливає, що споживачами можуть бути лише фізичні особи, включаючи громадян України, іноземців та осіб без громадянства. Натомість при застосуванні норм споживчого Закону юридичні особи не можуть бути віднесені до категорії споживачів. Окрім того, Закон

не застосовується, якщо фізична особа має статус підприємця і купує, замовляє або використовує товари (роботи, послуги) для ведення підприємницької діяльності. Як споживача Закон визнає і фізичну особу, яка тільки має намір придбати товар чи замовити роботу або послугу. Тому деякі норми поширюються і на переддоговірні відносини [10, с. 211].

У літературі справедливо відмічається, що найсуперечливішим у вищенаведеному нормативному визначенні терміну «споживач» є формулювання «для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника».

Власний варіант усунення законодавчого недопрацювання пропонує Г.Осетинська. Учена вважає за необхідне конкретизацію цілей, для досягнення яких особа придбаває продукцію, та пропонує доповнити відповідну норму-дефініцію Закону України «Про захист прав споживачів» таким положенням: «...для задоволення особистих, у тому числі сімейних, домашніх, культурно-побутових, фінансових та інших особистих потреб, не пов'язаних з підприємницькою діяльністю» [4, с. 8]. На нашу думку, така деталізація хоча і корисна в цілях правозастосування, проте не вирішує головної проблеми — яким чином визначити мету придбання у кожному конкретному випадку?

На думку Ю. Рябченка, доцільно визначити мету придбання продукції, виходячи з її призначення, якщо не доведено інше. Так, у разі придбання комп'ютера громадянин повинен доводити, що він придбав даний товар саме з метою, передбаченою п. 22 ст. 1 Закону України «Про захист прав споживачів», оскільки комп'ютер хоча й може задовольняти особисті потреби (наприклад, потребу в інформації), все ж, придбавається, як правило, у зв'язку з виконанням роботи найманого працівника або у цілях підприємницької діяльності [11, с. 46].

Поряд з цим, не можна не погодитися з Р.Ю. Молчановим, який зазначає, що характер використання речей (послуг, робіт) може бути двояким: і для підприємницької діяльності, і для задоволення особистих потреб. Так, підприємець може замовити

ремонт приміщень належного йому будинку, в одній частині якого він проживає, а в іншій — працює в спеціально обладнаному офісі, майстерні тощо [12, с. 73-74]. Цієї двоякості законодавець не враховує. Проте підхід, який пропонує Ю. Рябенко, закладає небезпеку довільного тлумачення призначення тієї чи іншої продукції судом.

Очевидно, єдиним прийнятним виходом із ситуації, що склалася навколо легального визначення терміна «споживач», є поширення статусу споживача на громадян-підприємців, які беруть участь у відносинах з приводу тих товарів (робіт, послуг), що можуть бути використані для їхніх особистих побутових потреб.

У цілому, попри деякі термінологічні розбіжності у контексті договірних відносин згідно ЦК можемо зробити таке узагальнення: споживачем є фізична особа, яка придбаває продукцію не для підприємницьких цілей.

Із аналізу ч.1 ст. 865 ЦК України та п.21 ст.1 Закону України «Про захист прав споживачів» предметом договору побутового підяду є робота, яка призначена для задоволення побутових та інших особистих потреб замовника. Під роботою у законодавстві розуміють діяльність виконавця, результатом якої є виготовлення товару або зміна його властивостей за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб (п.21 ст.1 Закону України «Про захист прав споживачів»).

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ

Саме задоволення побутових та інших особистих потреб замовника є особливою, індивідуалізуючою ознакою роботи, яка є предметом договору побутового підяду. У зв'язку із цим постає потреба визначення поняття «побутова потреба». Враховуючи це, варто з'ясувати, яке смислове навантаження несе в собі «побут». Майже у всіх людей «побут» викликає асоціацію на кшталт повсякденного, чогось звичайного, що не викликає здивування. «Повсякденне» для кожної людини може бути різним. Це залежить від сфери інтересів людини, від її професії, від її способу життя тощо. Це можуть бути потреби у їжі, у задоволенні духовних потреб, інформаційних потреб тощо, оскільки кожна людина щодня потребує їжі для підтримання нормального рівня життєді-

яльності та здоров'я, багато людей купують собі один або декілька разів на тиждень газету, журнал для задоволення своїх інформаційних, духовних потреб, купівля канцтоварів тощо. Це саме можна назвати побутом. Проте, на нашу думку термін «побутова потреба» не зовсім вдалий, адже надто звужує коло робіт, які можуть становити предмет договору побутового підряду. У зв'язку із цим вважаємо термін «особиста потреба» більш вдалим.

Отже, підсумовуючи слід зазначити, що предметом договору побутового підряду є виготовлення, переробка, обробка, ремонт речі чи виконання іншої роботи з переданням її результату, метою якої є задоволення особистих, у тому числі домашніх, сімейних, культурно-побутових або інших, не пов'язаних із підприємницькою діяльністю, потреб замовника.

У зв'язку із конкретизацією в даній роботі предмета договору побутового підряду пропонуємо внести зміни до ч.1 ст.865 ЦК України та викласти її в такій редакції: «За договором побутового підряду підрядник, який здійснює підприємницьку діяльність, зобов'язується виконати за завданням фізичної особи (замовника) певну роботу, призначену для задоволення особистих, у тому числі домашніх, сімейних, культурно-побутових або інших, не пов'язаних із підприємницькою діяльністю, потреб замовника, а замовник зобов'язується прийняти та оплатити виконану роботу.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що договір побутового підряду характеризується як особливий договір, який відноситься до споживчих договорів. Сутність цього договору відповідно до чинного законодавства полягає не тільки у регулюванні поведінки його сторін (замовника та підрядника), але й у правовій охороні суб'єктивних цивільних прав замовника-споживача.

1. *Теоретичні та практичні аспекти розгляду судами спорів, що виникають із договорів підряду: Монографія / [Берестова І.Е., Бобрик В.І., Велика нова М.М. та ін.]; за заг. ред. академіка НАПрН України В.В. Луця, наук. ред. А.Б. Гриняк. – К.: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2010, - 320 с.*
2. *Гриняк А.Б. Особливості правового регулювання відносин за договорами підряду: монографія / Відп. ред. В.В. Луць / А.Б. Гриняк. – К.: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2011. – 300с.*

3. Нигматуллин К.Р. *Договор бытового подряда: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 /К. Р. Нигматуллин. – Казань, 2005. – 18с.*
4. Осетинська Г.А. *Цивільно-правовий захист прав споживачів за законодавством України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Г.А. Осетинська. — К., 2006. — 20 с.*
5. Гудима М.М. *Захист прав споживачів за договором про надання туристичних послуг: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.03 / М.М. Гудима. – Івано-Франківськ, 2013. – 212 с.*
6. *Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: [у 2-х т.; за відповід. ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця]. – К.: Юрінком Інтер, 2005. - [Т.І]. – 838 с.*
7. *Закон України від 01 червня 2000 р. «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» / [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1775-14>.*
8. *Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 року / [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.*
9. *Постанова №1258 від 29 грудня 2010 року «Про затвердження переліку платних побутових послуг, на провадження діяльності з надання яких придбавається торговий патент» / [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1258-2010-%D0%BF>.*
10. Колісникова Г. *Суб'єктний склад зобов'язання щодо відшкодування шкоди, завданої споживачу / Г. Колісникова // Право України. - 2010. - №7. – С. 210-215.*
11. Рябченко Ю. *Сторони у справах про захист прав споживачів / Ю. Рябченко // Підприємництво, господарство і право. – 2007. - № 7. – С. 45-47.*
12. Молчанов Р.Ю. *Квазіспоживач і квазіпозивач / Р.Ю. Молчанов // Юридичний журнал. – 2003. - № 4. – С. 73-75.*

Банасевич І.І. Договір побутового підряду як вид споживчого договору.

У науковій статті автор досліджує особливості договору побутового підряду як споживчого договору, в якому однією із сторін виступає фізична особа, що використовує результат роботи для задоволення особистих потреб. При цьому автор аналізує чинне законодавство та погляди інших дослідників названої проблеми, наводить ознаки, що дозволяють виокремити договір побутового підряду у системі цивільно-правових договорів підрядного типу.

Ключові слова: договір підяду, договір побутового підяду, споживчий договір, споживач, побутові потреби.

Банасевич И.И. Договор бытового подряда как вид потребительского договора.

В научной статье автор исследует особенности договора бытового подряда как потребительского договора, одной из сторон которого выступает физическое лицо, использующее результат работы для удовлетворения личных потребностей. При этом автор анализирует действующее законодательство, а также взгляды других исследователей названной проблемы, указывает на признаки, на основании которых можно выделить договор бытового подряда в системе договоров подрядного типа.

Ключевые слова: договор подряда, договор бытового подряда, потребительский договор, потребитель, бытовые потребности.

Banasevych I. Consumer work contract as a kind of consumer contract.

In a scientific article the author researches the features of the consumer work contract as one of the consumer contracts in which one party (who is a physical entity) uses the result of work to meet personal needs. The author analyzes the current legislation and other researchers' views of above mentioned problem. The author proposes the features that allow to determine the consumer work contract in the system of civil law agreements of contracting type.

Key words: contract, consumer work contract, consumer contract, consumer, household needs.

Гришко У.П.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ПАСАЖИРІВ (СПОЖИВАЧІВ) ЗА ПРОЕКТОМ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ПЕРЕВЕЗЕННЯ НА ТАКСІ ТА ПЕРЕВЕЗЕННЯ НА ЗАМОВЛЕННЯ» №2393А.

УДК 656.072(477): 347.763 (477)

З проголошенням незалежності України та формуванням ринкової економіки виникли нові учасники цивільних правовідносин – суб'єкти підприємництва. Сферою діяльності деяких з них стали перевезення пасажирів.

На ринку цих автоперевезень діють особи, які надають послуги з перевезення власним транспортом як таксі, у зв'язку з чим найменш захищеною стороною є пасажир. Основою його захисту виступає Закон України «Про захист прав споживачів»